

ROMA HUKUKUNDA OTURMA HAKKI (HABITATIO)

THE RIGHT OF HABITATION IN ROMAN LAW (HABITATIO)

DOI: <https://doi.org/10.21492/inuhfd.554552>

Sevgi KAYAK

Dr. Ö r. Üyesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Roma Hukuku ABD (sevgiabhukuk@hotmail.com) ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6147-6147>

Makale Bilgi

Gönderilme: 16/04/2019
Kabul: 26/06/2019

Anahtar Kelimeler

*Oturma Hakkı,
Habitatio, Usus,
Ususfructus,
Servitutes.*

Article Info

Received: 16/04/2019
Accepted: 26/06/2019

Keywords

*The Right of
Habitation,
Habitatio,
Usus,
Ususfructus,
Servitutes.*

Özet

Oturma hakkı, ba kas,na ait bir evde oturma yetkisi veren s,n,rl, aynı hak niteli ini ta ,maktad,r. Roma hukukunda oturma hakkı, Klasik Hukuk Döneminde ba ,ms,z bir irtifak olarak kabul edilmemi tir, bu hak usus hakkı, kapsam,nda ele al,nm, t,r. Bu nedenle Klasik Hukuk Döneminde, oturma hakkı, ile ilgili uyu mazl,klarda ususø ili kin hükümler k,yasen uygulanm, t,r. Iustinianus Hukukunda ise, oturma hakkı, ususøun kapsam,ndan ç,kar,larak, ba ,ms,z bir irtifak hakk,na dönü mü tür. Iustinianus Hukukunda oturma hakkı, s,n,rl, bir aynı hak niteli indedir ve intuitus persona karakterine sahip bir in ius aliena (ba kas,n,n mal, üzerindeki hak)ød,r. Oturma hakkı, sa lar aras, i lemlerle ya da ölüme ba l, tasarruflar yoluyla kurulur. Oturma hakkı, kural olarak belli bir süre için kararla t,r,l,r. Buna kar ,l,k bu hak süreye ba l, olarak kararla t,r,lmad, , zaman, hak sahibinin hayat, boyunca devam eder. Oturma hakkı, sürenin sona ermesi, haktan feragat edilmesi veya mutatio rei (mal,n esasl, de i ime u ramas,) gibi nedenlerle sona erer. Roma Hukukunda oturma hakkı, ile ilgili kurallar modern hukuklara büyük ölçüde ayn, ekilde geçmi tir.

Abstract

The right of habitation is a limited right in the right to give habitation authority to someone else. The right of habitation in Roman law is not an independent easement in the Classical Law Period. This right is included under the right of usus. For this reason, in the Classical Law Period, the provisions of usus were applied comparatively. The right of habitation in Iustinianus Law has been removed from the scope of usus and turned into an independent easement right. The right of habitation in the Iustinianus Law is a limited right in kind and is an in ius re aliena with the character of intuitus persona. The right of habitation is established legal act or death-related savings. The right of habitation ends due to reasons such as the expiration of the period, the waiver of the right or the mutatio rei. The rules on the right of habitation in Roman Law are largely the same as those of modern law.

I. GENEL OLARAK

Oturma hakk,, genel anlam,yla, ba kas,na ait bir evde oturma yetkisi veren s,n,rl, aynı hakt,r¹. Roma Hukuku kaynaklar,nda oturma hakk,, esas olarak, Digesta²n,n 7. kitab,n,n 8. k,sm,nda ve Iustinianus'un Institutiones³inin 2. kitab,n,n 5. k,sm,nda *De Usu Et Habitatione*ö ba l, , alt,nda düzenlenmi tir. Bu düzenlemelerde ilk dikkati çeken, oturma hakk,n,n ba ,ms,z bir hak olarak kabul edilmeyi idir. Metinlerden anla ,ld, ,na göre, oturma hakk, uzunca bir zaman, tüm klasik ça boyunca, Roma Hukukunda ba ,ms,z bir hak olarak kabul edilmeyerek *usus* (kullanma hakk,)ö ad, verilen bir hak kapsam,nda dikkate al,nm, t,r⁴. *Usus*, ba kas,na ait bir mal,n tüketilmeksizin ve ürünlerinden faydalanmaks,z,n kullan,lmaz, anlam,na gelir⁵. Roma Hukukunda ba ,ms,z bir hak olarak irtifak haklar, içinde s,ralanan *usus*, günümüzde bu niteli ini yitirerek sadece intifa hakk, kapsam,nda yer alan yetkilerden birine dönü mü tür; bugün art,k *usus*ö ad, alt,nda ayr, ve ba ,ms,z bir irtifak hakk,n,n varl, ,ndan söz edilmemektedir. Bir mal,n tüketilmeksizin ve ürünlerinden faydalanmaks,z,n kullan,lmaz, ilk bak, ta anlams,z gibi gelse de, ürün vermeyen mallar üzerinde bir kullanma yetkisi tan,nmas,na duyulan ihtiyaç, *usus* kavram,n, yaratm, t,r⁶. Ba ka deyi le, bir kimseye tan,nan kullanma yetkisi, ürün veren mallar üzerinde oldu u zaman, genellikle o mal,n ürünlerinden yararlanma yetkisini de içerece inden, intifa hakk, kapsam,nda; tan,nan yetki ürün vermeyen mallar üzerinde oldu u zaman, *usus* kapsam,nda görülmü olacakt,r⁷.

Roma Hukukunda bir evin kullan,m, da Klasik Hukuk metinleri uyar,nca *usus* kapsam,nda görülmü tür. Bunun anlam,, bir evde oturmak demek olan *habitatione*nun, Klasik Devir boyunca *usus* kapsam,ndaki kullan,m ekillerinden biri gibi dü ünülerek ba ,ms,z bir irtifak mahiyetinde de il, *usus*nun bir içeri indeki bir yetki gibi de erlendirilmesidir⁸. Bizi bu sonuca götüren nedenler aras,nda, özellikle D. 7. 8. 2. 1 metninin, *Domus usus relictus est aut marito, aut mulierii* (bir evin kullan,m, kad,n e e ya da erkek e e vasiyet ediliri)ö ile ba layan cümlesi gelmektedir. Zira bu cümlede bir ev üzerindeki kullan,m hakk,ndan, *ohabitatione*ö olarak de il, *usus*ö olarak bahsedilmektedir. Oturma hakk, ile kullanma hakk,n,n ayn, ey olup olmad, ,n, irdeleyen D. 7. 8. 10 pr. metni ise, bu konuda daha aç,k bir kan,t sunar:

D. 7. 8. 10 pr. Ulpianus lib. 17. ad Sabinum

Si habitatio legetur, an perinde sit atque si usus, quaeritur? Et effectum quidem idem pene esse legatum usus et habitationis, et Papinianus consensit libro octavo-decimo Quaestionum. Denique donare non poterit: sed eas personas recipiet quas et usufructus. Ad heredem tamen nec ipsa transit: nec, non utendo amittitur, nec capitis diminutione.

D. 7. 8. 10 pr. Ulpianus Sabinus hakk,nda 17. kitab,ndan

Bir evin kullan,m,n, vasiyet etmek ile oturma hakk,n, vasiyet etmek ayn, ey midir? E er etkileri dikkate al,n,rsa, Papinianus, *habitatio* ve *usus* vasiyetinin hemen hemen ayn, oldu unu öSorularö hakk,ndaki 18. kitab,nda teyit ediyor. Oturma hakk,n,n vasiyet alacakl,s,, hakk,n, ba kas,na ba , layamayacak ve fakat kullanma hakk,n,n ait oldu u ah,slara devri kabul edilecektir. Oturma hakk, mirasç,ya geçmez, kullanmamakla veya capitis deminutioya u ramakla

¹KARADEN Z ÇELEB CAN, Özcan: Roma E ya Hukuku (E ya), Yeni Medeni Kanun'a Uyarlanm, 5. Bas,m, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 281.

²Digesta, Corpus Iuris Civilis'nin Klasik Devir hukukçular,n,n eserlerinin derlenmesinden olu an kitab,n,n ad,d,r (ayr,nt, için bkz. UMUR, Ziya: Roma Hukuku Lügat,, (Lügat), stanbul, 1983, s. 58; KARADEN Z ÇELEB CAN, Özcan: Roma Hukuku, (Roma Hukuku), On Yedinci Bas,m, 2014, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s. 51-52; UMUR, Ziya: Roma Hukuku, (Roma Hukuku), Filiz Kitabevi, stanbul 1984, s. 261 vd.; TAH RO LU, Bülent/ERDO MU , Belgin: Roma Hukuku, Onuncu Bas,m, Der Yay,nlar,, stanbul 2014, s. 90-92).

³Institutiones, Corpus Iuris Civilis'nin ö rencilere hukuk kurumlar,n, ö retilmekle amac,yla haz,rlanm, dört temel kitab,ndan biridir (KARADEN Z ÇELEB CAN, Roma Hukuku, s. 50-51; GÜNE CEYLAN, Selda , öRoma Hukukunda Klasik Hukuk Dönemiö, Prof. Dr. Belgin Erdo mu a Arma an, Derleyen: M. Murat nceo lu, Der Yay,nlar,, stanbul 2011, s. 49).

⁴ACCARIAS, C.: Précis De Droit Romain, Tome I, 4. éd., Paris 1891, s. 720.

⁵MONIER, Raymond: Manuel Élémentaire De Droit Romain, Tome I, 6. édition, Paris 1947, s. 438.

⁶Roma hukukunda *usus*ö sözcü ünün iki anlam, daha vard,r: Bunlardan ilki ve en eskisi, *öbir hakimiyet hakk,na sahip olmak*ö manas,nda özilyetlikötür. Zira Eski Hukuk devrinde zilyetlik, *usus*ö tabiri ile ifade edilmi tir (KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 110-112; KARAGÖZ, Havva: Traditio (Teslim)nun Tarihsel Geli imi Ve Constitutum Possessorium (Zilyetlik Anlam,as,)), Der Yay,nlar,, stanbul 2001, s. 29. kinci kullan,m,nda *usus*, kad,n e e üzerinde erkek e e sahip oldu u bir tür hakimiyet demek olan *manus*nun zamana ,m, yoluyla kazan,lmaz, anlam,ndad,r (*Manus* kurumu hakk,nda ayr,nt,l, bilgi için bkz. EM RO LU, Haluk: Roma Hukukunda Kad,n,n Durumu, Ankara, 2003, s. 40; TAHAN ORHAN, Duygu: Roma Hukukunda Manus Kurumu, On ki Levha Yay,nc,l,k, stanbul 2018, s. 35-40). *Usus* kavram,n,n üç farkl, anlama sahip olmas,, do al olarak bize u soruyu sordurmaktad,r: *Usus* sözcü ü ile ifade edilen bu kurumlar aras,nda bir ba lant, var m,d,r, yoksa birbirinden farkl, bu kurumlar n ayn, sözcük ile ifade edilmesi bir tesadüf müdür? Kabul etmek gerekir ki *usus* sözcü ünün anlam, buna karar vermek için oldukça mu lakt,r. İlk zamanlarda *usus*nun, bir mala zilyet olmay, ifade etmekten ba ka, zilyetlikten çok daha geni bir anlam,, her türlü fiili hakimiyeti ifade etti i fikri ileri sürülmü tür, (bu yönde bkz. KARAGÖZ, s. 30). O halde *usus*nun ilk anlam,n,n, bir eye fiilen hakim olmak ekinde belirdi ini söyleyebiliriz. Bu bak,mdan fikrimize göre bu anlamdaki *usus*, her türlü fiili hakimiyeti ifade eden bir sözcük olup, henüz ba ,ms,z bir irtifak manas,nda teknik bir anlama kavu mam, t,r. Malik olma iradesiyle zilyet olman,n zaman içinde *possessio* sözcü ü ile ifade edilmeye ba lanmas,yla bu nevi hakimiyet halleri *usus*nun kapsam,ndan ç,karken, malik olma iradesi bulunmaks,z,n sahip olunan hakimiyet halleri için de *detentio* sözcü ü yerle mi tir. (ERDO MU , Belgin: Roma E ya Hukuku, Der Yay,nlar,, stanbul, 2000, s. 18-20). Kad,n üzerindeki hakimiyetin zamana ,m, ile kazan,lmaz, anlam,ndaki *usus* ise, *manus*du evlilik birliklerinin giderek azalmas, ve nihayet ortadan kalkmas,yla gözden kaybolmu tur (TAHAN ORHAN, s. 64 vd.) Böylece *usus*, mal üzerindeki bir fiili hakimiyeti ifade etmekten çok, mal üzerindeki kullan,m yetkisini ifade eden bir sözcükten ibaret kalm, t,r.

⁷Bununla birlikte buradan kullanma hakk,n,n mutlaka ürün vermeyen mallar üzerinde kurulaca , gibi bir anlam ç,kar,lmamal,d,r, bu hakk,n ürün veren mallar üzerinde tesisi de mümkündür. Malik, mal, üzerindeki kullanma hakk,n,, onun ürünlerinden yararlanma hakk,n, ayr, tutarak tan,yorsa, kurulan ili ki *usus* olarak nitelendirilecektir. (PETIT, Eugène: Traité Élémentaire de Droit Romain, 9. éd., Paris 1925, s. 252).

⁸ACCARIAS, s. 353.

ile hak son bulmaz.

Metinde, kullanma hakk, vasiyet etmekle oturma hakk, vasiyet etmek aras,nda herhangi bir fark olmad, ,na dikkat çekilmesi, oturma hakk,n,n Klasik Dönem boyunca *usus* kapsam,nda ele al,nd, ,n,n bir göstergesidir. Ancak, oturma hakk,n,n Iustinianus öncesi dönemde ba ,ms,z bir hak olmad, , sonucuna bizi as,l ula t,ran metin, oturma hakk,n,n kendine özgü ba ,ms,z bir hak haline getirildi ini belirten I. Inst., 2. 5. 5⁹:

Sed si cui *habitatio* legata sive aliquo modo constituta sit, neque *usus* videtur neque *ususfructus*, sed quasi proprium aliquod ius. í

E er belirli mal vasiyeti veya ba ka bir vas,tayla bir oturma hakk, tesis edilmi se, burada ne kullanma ne de intifa hakk, olup kendine özgü bir hak vard,r⁹. í

Metinde, oturma hakk,n,n ister sa lar aras, ister ölüme ba l, i lemlerle tesis edilmi olsun, kullanma ya da intifa hakk, ile izah edilemeyecek kadar kendine özgü ve ba ,ms,z bir hak oldu una vurgu yap,lmaktad,r. Bu da Eski Hukuk Döneminden Iustinianus Hukukuna gelinceye kadar, oturma hakk,n,n ba ,ms,z bir hak gibi dü ünülmedi ini, bu dü üncenin ilk kez Iustinianus Hukukunda gündeme getirildi ini göstermektedir. Oturma hakk,n,n Iustinianus öncesi dönemde ba ,ms,z bir hak olarak dikkate al,nmay, ,n,n nedenini, oturma yetkisinin sadece maddi bir fiil olarak görülmesine ba lamak gerekir. Gerçekten, bir evde oturmak, mal, kullan,m ekillerinden yaln,zca biridir¹⁰. Bu bak,mdan bir ev üzerinde tan,nan oturma yetkisi, Roma Klasik Dönemi boyunca ba ,ms,z bir hak olarak de il, *usus* veya *ususfructus* kapsam,nda ele al,nan bir tür kullanma yetkisi olarak görülmü tür. E er bir evde oturma yetkisi, onun ürünlerinden yararlanma yetkisi de tan,narak, mesela evin kiraya verilmesine de izin verilerek tesis ediliyorsa, *ususfructus* olarak nitelendirilmi ve herhangi bir uyu mazl,k halinde, intifa hakk,na ili kin hükümler uygulanm, t,r¹¹.

Oturma hakk,n,n ba ,ms,z bir irtifak¹² haline getirilmesi ilk kez Iustinianus taraf,ndan ç,kar,lan bir emirname ile MS 530 y,l,ndad,r¹³. Bir evde oturmak demek olan *habitatio*, bu andan itibaren *usus* kapsam,ndan ç,kar,larak teknik bir anlama kavu turulmu tur. *Habitatio*ın kurulmas,, korunmas, ve sona ermesi hakk,nda intifa hakk,na ili kin hükümlerin k,yasen uygulanmas, da Iustinianus hukukunun bir ba ka kabulüdür¹⁴. Iustinianus hukukunun *habitatio*ya ili kin bu düzenleme anlay, , modern hukuka da ta ,nm, ve oturma hakk, milli kanunlarda bu bak, aç,s,yla, yani ba ,ms,z bir irtifak hakk, gibi kaleme al,nm, t,r. Bu do rultuda örne in Türk Medeni Kanununun oturma hakk,na ayr,lan 823-825. maddeleri oturma hakk,n, ba ,ms,z bir irtifak hakk, olarak düzenlenmektedir.

Oturma hakk, Türk Hukukunda Türk Medeni Kanununun 823-825. maddeleri aras,nda olmak üzere üç madde halinde düzenlenmi tir. TMK m. 823te oturma hakk,ndan izleyen ekilde bahsedilmektedir:

Oturma hakk,, bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma yetkisi verir. Oturma hakk,, ba kas,na devredilemez ve mirasç,lara geçmez.

Kanunda aksine hüküm bulunmad,kça intifa hakk,na ili kin hükümler oturma hakk,na da uygulan,r.

Buna göre Türk Hukukunda oturma hakk,ndan anla ,lan, bir binadan veya onun bir bölümünden yararlanma yetkisi tan,yan s,n,rl, aynı bir hakt,r¹⁵. Oturma hakk,, hak sahibine, mülkiyet hakk,n,n içeri indeki yetkilerden biri olan *usus* (kullanma) yetkisini sa lad, , için¹⁶, mülkiyet hakk,n,n bir parças, olarak aynı nitelikte bir hakt,r. Oturma hakk,n,n sa lad, , kullanma yetkisinden kas,t, sadece oturmak ekinde gerçekle ecek bir kullan,md,r. Ba ka deyi le oturma hakk,n,n sa lad, , yetki, bir binan,n tamam,n, ya da bir bölümünü konut olarak kullanmaktan ibaret bir yetkidir¹⁷. Oturma hakk,, ancak hak sahibinin kendi ki isel ihtiyaçlar,n, kar ,lamas,na yönelik olabilece i için, oturma hakk,n,n ba kas,na devredilmesi de mümkün de ildir. Oturma hakk,, devrinin ya da miras yoluyla intikalinin söz konusu olmad, ,, yaln,zca hak sahibinin kendi ki isel ihtiyac,n, gidermesine yarad, , s,n,rl, bir aynı hak olma özelli ini ta ,r. Bu nedenle oturma hakk,, yaln,zca belli bir ki inin lehine tesis edilebilen, *intuitus persona* (ki iye

⁹Çal, mam,zda kulland, ,m,z Iustinianus Institutiones metinlerinin çevirisinde, IUST N ANUS INST TUT ONES, Türkçe metin: Ziya Umur, stanbul, stanbul Üniversitesi Yay,nlar,, 1968 adl, eserden yararlan,lm, t,r.

¹⁰ACCARIAS, s. 720-721.

¹¹ACCARIAS, s. 721. Oturma hakk,n,n ba ,ms,z bir hak olarak görülmeyi inin en önemli neticelerinden biri de hiç üphesiz, bu hakk,n e ler aras,ndaki ba , lama yasa ,na dahil olmamas,d,r. Bilindi i üzere Roma Hukukunda e ler aras,nda ba , lama yasa , vard,r. E ler aras,ndaki ili kinin maddi de erlerle ölçülmesini öteden beri ho kar ,lamayan Roma toplumu, bu yasa , önce örf ve adetlerde benimsemi , sonra da bu yasak Augustus taraf,ndan yasala t,r,lm, t,r (DI MARZO, Salvatore: Roma Hukuku, 5. Tabandan çeviren: Ziya Umur, stanbul Üniversitesi Yay,nlar,, stanbul 1959, s. 487-488). D. 24. 1. 3. 10^{ün} sözünden anla ,ld, ,na göre, e lerden birinin di erine *causa donandi* iradesi ile yapt, , kazand,rmalar,n hiçbirini hukuken geçerli olmayacaktır (DUMONT, François Les Donations Entre Epoux En Droit Romain, Paris, 1928, s. 91 vd.). Bununla birlikte bir evde oturmak, hukuki i lem de il maddi bir fiil oldu undan, di er e e yap,lan ba , lama gibi görülüp yasak kapsam,na dahil edilmemi tir. Kald, ki bir e in di erine ait bir evi kullanmas,, e ler aras,ndaki evlilik birli inin zorunlu sonucudur, bu durum taraflar aras,nda bir ba , lama sözle mesinin mevcut bulundu u anlam,nda yorumlanamaz.

¹²I., Inst., 2. 5. 5.

¹³C. 3. 33. 13. Ayr,ca bkz. KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 282.

¹⁴KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 282; Umur, Ziya: Roma Hukuku, E ya Hukuku (Aynı Haklar), (E ya), Filiz Kitabevi, stanbul 1985, s. 152.

¹⁵S RMEN, Lale A.: E ya Hukuku, 4. Bask,, Ankara, Yetkin Hukuk Yay,nlar,, 2016, s. 544; ESENER, Turhan / GÜVEN, Kudret: E ya Hukuku, Geni letilmi 6. Bask,, Ankara, Yetkin Yay,nlar,, 2015, s. 422 vd.

¹⁶AKINTÜRK, Turgut: E ya Hukuku, stanbul, Beta, 2009, s. 696.

¹⁷AKINTÜRK, s. 696. Kanun metninde aç,kça ökonutö olarak dedi i için, konut d, ,nda ba ka bir amaçla, mesela ticarethane ya da i yeri olarak kullan,m bu kapsamda görülemez (AKINTÜRK, s. 696; KÖPRÜLÜ, Bülent /KANET, Selim: S,n,rl, Aynı Haklar, Geni letilmi ve Yenilenmi 2. Bas,, stanbul, 1982-1983, s. 152-153.

ba l,) irtifak haklar, aras,nda yer al,r¹⁸. Nitekim kanunkoyucu da TMK m. 823 f. 2 hükmüyle, ba kas,na devredilemeyece ini ve miras yoluyla geçmeyece ini belirterek hakk,n ki iye ba l,l,k niteli ini ayr,ca teyit etmi tir.

II. OTURMA HAKKI KAVRAMI

A. Kavram,n Anlam, ve Hukuki Niteli i

Oturma hakk, ile ilgili düzenlemelere bak,ld, ,nda Roma Hukukunda bu hakk,n yasal bir tarifinin yap,lmad, , hemen fark edilir. Bununla birlikte, bir evin kullan,lmas,ndan bahseden Digesta metinleri ile oturma hakk,n, ba ,ms,zla t,rnan Justinianus hukuku metinleri birlikte yorumland, ,nda, en genel anlam,yla oturma hakk,n,n, öbir evin kullan,m,n,n ba kas,na b,rak,lmas,ö olarak tarifi mümkündür. Buna göre bir ev üzerinde, ayni hak kapsam,nda ba kas,na tan,nan oturma eklindeki bir kullan,m yetkisi, oturma hakk, (*habitatio*) olarak adland,r,lacakt,r¹⁹.

Oturma hakk,, hak sahibine bir konut sa lama dü ünçesinden do mu tur²⁰ ve mülkiyet hakk,n,n içeri indeki yetkilerden birini, kullanma yetkisini sa lad, , için de bir ayni hakt,r. Bunun gere i olarak herkes taraf,ndan ihlal edilebilir ve herkese kar , ileri sürülebilir. Oturma hakk,n,n ayn, zamanda bir *ius in re aliena* (ba kas,n,n mal, üzerindeki hak) oldu unu da ilave etmelidir. *Ius in re aliena*, malikin mal, üzerinde sahip oldu u yetkilerden birini ya da birkaç,n, kullanmayarak ba kas,na devretti i haklard,r. Bugün modern hukukun ös,n,rl, ayni hakö tabiriyle and, , *in ius re aliena*, maliki bu yetkilerin ba kas, taraf,ndan kullan,lmas,na katlanma borcu alt,nda b,rakt, , için mülkiyet hakk,n, s,n,r,lay,c, nitelikte haklard,r²¹.

S,n,rl, bir ayni hak niteli inde olan oturma hakk, ayn, zamanda ki iye ba l, bir irtifak hakk, olarak kabul edilmi tir²². Bunu özellikle D. 7. 8. 8 pr. metninden anl,yoruz:

D. 7. 8. 8 pr. Ulpianus Lib. 17 ad Sabinum

Sed neque locabunt seorsum, neque concedent *habitationem* sine se, nec vendent usum.

D. 7. 8. 8 pr. Ulpianus Sabinus hakk,ndaki 17. kitab,ndan

Kullan,m hakk, sahipleri, kendileri orada oturmaks,z,n ne oturma hakk, tan,yabilirler, ne onu kiralayabilirler, ne de kullanma hakk,n, satabilirler.

Oturma hakk,na atfedilen bu ki iye ba l,l,k niteli i, bu hakk,n bir ba kas,n,n konut ihtiyac,n, gidermek maksad,yla ortaya ç,km, olmas, ile izah edilebilir. Sadece hak sahibi durumundaki ki inin ki isel ihtiyac,n, kar ,lama dü ünçesi, bu hakk,n hak sahibinden ba kas,na devrine ya da miras yoluyla intikaline izin vermeme tir. Oturma hakk,n,n kendisinin devri mümkün olmad, , gibi, kullan,m,n,n devri de, intifa hakk,nda görülenin aksine, mümkün de ildir. Nitekim D. 7. 8. 8'deki *ökullanma hakk,n,n sat,lamayaca* ,ö ifadesiyle kastedilen budur. O halde oturma hakk,n,n ivaz kar ,l, , ba kas,na devri geçerli olmayacaktır; zira oturma hakk, söz konusu oldu unda, hakk,n kullan,m,n,n ba kas,na devri demek bizzat hakk,n özünün devri demektir ve bu da ki iye ba l,l,k niteli i ile ba da maz. Oturma hakk,, sadece hak sahibinin oturmas,n, öngördü ünden, bir evde kendisi oturmak yerine ba kas,n, oturtan kimse, hakk,n kullan,m,n, de il, bizzat hakk,n kendisini devretmi olacakt,r. Di er taraftan, Justinianus Hukukunda, Klasik Hukuktakinin aksine, hakk,n kullan,m,n,n devredilebilece i esas,n,n kabul edildi ini de eklemek gerekir. I. Inst., 2. 5. 5'ın son cümlesi²³ bundan bahsetmektedir:

í *Quam habitationem habentibus propter rerum utilitatem secundum Marcelli Sententiam nostra decisione promulgata permisimus non solum in ea de ere, sed etiam aliis locare.*

í Oturma hakk, sahiplerine, Marcellus'un fikrine ve fayda prensibine uygun bir karar,m,za göre, orada ikamet etmekten ba ka, ba ka kimselere de kiralayabilmek izni verilmi tir.

Bu durumda Klasik Hukukta tan,nan oturma hakk,, ya *usus* ya da *ususfructus* kapsam,ndaki bir yetkiden ibaret olacakt,r. Bir evde oturma yetkisi, bu evin hukuki ürünlerinden, yani kira gelirinden faydalanmaks,z,n salt oturmaktan ibaret olacaksa tan,nan hak, *usus* kapsam,nda de erlendirilecek ve ç,kan uyu mazl,klara da *usus* hükümleri uygulanacaktır. E er tan,nan yetki, evin kira gelirinden yararlanma yetkisini de içeriyorsa, *ususfructus* niteli i a ,r basacaktır. Gerçekten ba kas,na kiralanarak evden yararlan,l,yor olmas,, hak sahibine tan,nan oturma yetkisinin bir intifa hakk, oldu unu ve buna ba l, olarak ç,kan uyu mazl, a da intifa hakk, ile ilgili hükümlerin uygulanaca ,n, gösterir²⁴.

B. Oturma Hakk,n,n Benzer Hukuki Kurumlardan Fark,

1. Oturma Hakk, le Kullanma Hakk, Aras,ndaki Fark

Oturma hakk,n,n ba ,ms,z bir irtifak hakk,na dönü türülmesinden önceki dönem için, *habitatio* ile *usus* aras,nda bir kar ,la t,rma yapmak olanaks,zd,r; zira bu dönemde oturma hakk,, *usus* içinde yer alan kullan,m

¹⁸O UZMAN, M. Kemal/ SEL Ç , Özer: E ya Hukuku, 9. Bas., stanbul, Filiz Kitabevi, 2002, s. 634.

¹⁹CUQ, Edouard: Manuel Des Institutionis Juridiques Des Romains, 2. éd., Paris, 1928, S. 342; LEPOINTE, M: Cours De Droit Romain, Paris, 1948-1949, s. 762; MONIER, s. 439; ACCARIAS, s. 720; KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 281; UMUR, E ya, s. 152; ERDO MU , s. 115.

²⁰LEPOINTE, s. 762.

²¹*In ius re aliena* hakk,nda bkz. UMUR, E ya, s. 133 vd.

²²SEIDL, Erwin: Römisches Privatrecht, 1963, § 14 N. 241.

²³Fakat bu metin, oturma hakk,n,n ki iye ba l,l,k karakteri ile ba da maz nitelikte oldu u için, fikrimize göre, mparator Justinianus'un hakk,n do as,na ters dü en bir tasarrufu olarak yorumlanmal,d,r.

²⁴ORTOLAN, M.: Explication Historiques Des Instituts De L'Empereur Justinien, Tome II, 8. éd., Paris, 1870, s. 353.

biçimlerinden yalnızca biridir. Bir evde oturmak ekinde tan, nan yetki, ba ,ms,z bir *habitatione* de il, evi konut olarak kullanmak konulu bir *usus* hakk, na konu olur. Bu durumda taraflar, n aras, ndaki hukuki ili kinin bir *habitatione* de il, *usus* olaca , ve taraflar aras, ndaki uyu mazl, klara da do rudan *usus* ili kin hükümlerin tatbik edilece i aç, kt, r. Bu sebeple *habitatione* nun *usus* tan farklı, taraflar, n, belirlemek, *habitatione* nun ancak ba ,ms,z bir irtifak hakk, n, almas, ndan sonraki dönem için anlamlı, olaca kt, r. Iustinianus Hukukunda ba ,ms,z bir irtifak halini alan *habitatione*, bu andan itibaren hukuki bir kuruma dönü mü tür. Böylece, daha önce bünyesinde yer ald, , *usus* tan da baz, temel farklarla ayrılm, t, r.

Usus, daha önce de söyledi imiz üzere ba kas, na ait mal,, onun özüne dokunmaks, z, n ve ürünlerini toplamaks, z, n kullanmak yetkisi demek olup²⁵ burada hak sahibine verilen yetki, mal, yalnızca kullanmaktan ibaret bir *ius utendi* dir. Buna ac, kça temas eden metin D. 7. 8. 2²⁶ dir:

D. 7. 8. 2 Ulpianus Lib. 17 ad Sabinum

Cui *usus* relictus est, uti potest, frui non potest

D. 7. 8. 2 Ulpianus Sabinus hakk, ndaki 17. Kitab, ndan

Kullanma hakk, n, kendisine bırakıld, , kimse, onu kullanabilir, ürünlerinden yararlanamaz.

Usus, bir mal, n ürünlerini toplamak hariç, mal üzerinde her türlü kullan, m yetkisini içerecek tarzda tesis edilebilir. Topra , bahçeyi, hayvan sürüsünü ya da bir evi kullanmak gibi de i ik ekillerde ortaya ç, kabilir²⁶. Her türlü ta , n, r ya da ta , n, maz mal, n ürünlerinden faydalanmaks, z, n kullan, lmas,, *usus* kapsam, nda ele al, nm, t, r. Ürün elde etmeksizin sağ lanacak bir faydan, n, kullanma hakk, n, n kapsam, n, intifa hakk, na k, yasla ne denli s, n, rlayaca , ortadadır; mesela bir topra , onun ürünlerinden faydalanmaks, z, n kullanmak, ancak orada gezinmek, dola mak ya da dinlenmek gibi fillerle mümkün olaca kt, r²⁷. Gerçekten de bu mallar,, onlar, n ürünlerinden yararlanmaks, z, n kullanma yetkisi hak sahiplerine oldukça s, n, rl, ve hatta ço u zaman faydas, z bir kullan, m sağlam, t, r. Mesela bir topra , kullanmak hakk, o toprak üzerinde gezinmek, dola mak ya da orada dinlenmek gibi fillerle s, n, rl, olmu tur. Bir kölenin ya da hayvan, n üzerinde *usus* elde eden kimse de benzer durumdadır; köle ya da hayvan, çiftlik i lerinde çal, t, rabilir ya da ev hizmetlerinde onlardan yararlanabilir ancak bu mallar, n ürünlerini kesinlikle elde edemez. Yani köleyi ba kas, na kiralayarak bir kira geliri edemeyece i gibi hayvanlar, n sütü, yünü, yavrular, gibi do al ürünlerinden de yararlanamaz²⁸, bu ürünler malikte kalmaya devam eder²⁹.

Usus un sağlam, , bu dar kullan, m alan, n, n hak sahipleri için çekici olmamas,, hatta ço u zaman anlams, z gibi görünmesi, daha Klasik Dönemden itibaren, *usus* un içeri indeki yetkileri geniş letme e ilimini ba latm, t, r³⁰. Hukukçular taraf, ndan *usus* ile ilgili uyu mazl, klarda yapılan yorumlarla, hak sahibinin günlük ihtiyaçlar, yla s, n, rl, olmak kayd, yla mal, n baz, ürünlerinin elde etmesine izin verilmi tir. Mesela bir koyun sürüsü üzerindeki *usus* un, hak sahibinin kişisel ihtiyaçlar, n, n toplam, n, a mamak kayd, yla bir miktar süt elde etmeyi kapsad, , da kabul edilmi tir. Yine bir bahçe üzerindeki *usus* ta da, bahçeden kişisel gereksinimleri karşı layacak kadar sebze meyve toplanmas, na cevaz verilmi tir³¹.

Ayn, sonuç, vasiyetname ile tesis edilen *usus* hakk, için de geçerlidir. Vasiyet edenin iradesinin hak sahibine faydas, z bir kullanma sağlam, a yönünde olmayaca , varsayılarak, bu irade geniş yorumlanm, t, r ve *usus* vasiyetlerinde, hak sahibinin günlük ihtiyaçlar, yla s, n, rl, bir ürün toplama hakk, n, n da mevcut oldu u kabul edilmi tir³². *Usus* ili kin bu geniş letici yorumlar *usus* kurumunun giderek intifa hakk, na yaklaşı mas, na neden olmu tur. Ancak ilginç olan, bu yaklaşı ma rağmen *usus* un intifa hakk, bünyesinde eriyip gözden kaybolmayarak, varlı , n, Klasik sonrası dönemde de devam ettirmiş olmas, d, r. Nitekim Iustinianus Hukukunda da *usus*, ba ,ms,z bir irtifak hakk, olarak korunmaya devam etmektedir. Kullanma hakk, n, n Iustinianus hukukundaki çizgileri I. Inst. 2. 5. 1³³ de u ekilde ifade edilmektedir:

Minus autem scilicet iuris in usu est quam in usufructu. Namque is, qui fundi nudum usum habet, nihil ulterius habere intellegitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, feno, stramentis, lignis ad usum cottidianum utatur: in eoque fundo hactenus ei morari licet, ut neque domino fundi molestus sit neque his, per quos opera rustica fiunt, impedimento sit: vendere aut locare aut gratis concedere potest, cum is, qui usufructum habet, potest haec omnia facere.

Usus tadaki hak sahası, intifadakinin azdır. Gerçekten bir kimse bir arazi üzerinde s, rf kullanma hakk, n, haiz olunca, sadece oradan, günlük ihtiyaçlar, nda kullanmak üzere sebze, meyve, çilek, yulaf, saman, odun alabilir; o arazide ikamet etmesi de caizdir, yeter ki ne arazinin malikine rahatsızlık versin, ne de orada yapılan ziraat i lerine mani olsun: esasen, haiz oldu u hakk, ba kalar, na ne kiralayabilir, ne satabilir ne de paras, z olarak terk edebilir; halbuki intifa hakk, n, haiz olan, bunlar, n hepsini yapabilir.

Metinden anlaşıl, d, , kadar, yla, kullanma hakk,, intifa hakk, n, n yan, s, ra Iustinianus hukukunda da devam

²⁵MONIER, s. 315; CUQ, s. 340; DI MARZO s. 302; SCHMIDLIN, Bruno/ AUGUSTO CANNATA, Carlo: Droit Privé Romain, II, Lausanne, 1987, s. 230; UMUR, E ya, s. 151; KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 279; PEK, Nurcan: öRoma Hukukunda Kullanma Hakkı, (Usu Sine Fructus), Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009/1, s. 219.

²⁶SCHMIDLIN /CANNATA, s. 230.

²⁷Bu gerekçeyle *usus*, geleneksel yoruma göre, s, n, rl, bir intifa hakk, ndan ba kas, de ildir (PETIT, s. 252).

²⁸Bir koyun sürüsü üzerinde tan, nan *usus* da, hak sahibine, sürüyü otlatmak veya gübre elde etmek d, , nda hiçbir yarar sağlamaz (ORTOLAN, s. 349; CUQ, s. 340).

²⁹PETIT, s. 252.

³⁰KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 280; DI MARZO, s. 302.

³¹CUQ, s. 341; PETIT, s. 252; KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 280; DI MARZO, s. 302.

³²PETIT, s. 252.

etmektedir. Hak sahibine, günlük tüketim miktar, ile s,n,rl, olmak kayd,yla *usus* konusu mal,n ürünlerinden faydalanma hakk, tan,yan e ilim Iustinianus hukukunda da devam etmekle birlikte, bu s,n,rl, yararlanma hakk, *usus* bir *ususfructus* dönü türmemi tir, zira *usus*un sa lad, , faydalar *ususfructus* göre çok daha azd,r. Di er taraftan *usus*un, modern hukuklara geçmedi ini, Roma hukukuna özgü bir kurum olarak kald, ,n, da ilave etmek gerekir.

Usus, gerek Klasik gerek Iustinianus Hukukunda ki iye ba l, bir irtifak hakk,d,r, ba kalar,na devri ya da miras yoluyla intikali söz konusu de ildir³³. Kullanma hakk,n,n ba kas,na devri mümkün olmad, , gibi hakk,n konusu olan mal,n ba kas,na kiralanas, da kabul edilmemi tir. Böyle olmas, da do ald,r; zira üzerinde kullanma hakk, bulunan bir mal,n ba kas,na kiralanas,, yani hakk,n kullan,m,n,n devri, esas,nda hakk,n özünün devri anlam,na gelir ve bu da kullanma hakk,n,, art,k bir hak olmaktan ç,kar,r. Bu sebeple intifa hakk,ndan farklı olarak kullanma hakk,nda, hakk,n kullan,m,n,n devri gibi bir imkan söz konusu de ildir³⁴.

Kullanma ve oturma hakk,, gerek birer s,n,rl, aynı hak olmalar,, gerek ki iye ba l,l,klar, nedeniyle birbirine çok benzese de, aralar,nda baz, temel farklılıklar,n bulundu u inkar edilemez. Bu iki hak en ba ta konular, bak,m,ndan birbirinden ayrılr. Kullanma hakk,, bir mal,n onun ürünlerini elde etmek hariç, her türlü kullan,m tarz,n, içine al,r. Ev, bahçe, toprak, sürü, köle, hayvan gibi kullan,ma elveri li ta ,n,r ya da ta ,nmaz mallar,n tamam, *usus* irtifak,n,n konusunu olu turabilir. *Habitatio* ise, yaln,zca bir bina ya da ev üzerinde söz konusu olabilecek bir yetki olup, evin ya da binan,n sadece konut olarak kullan,lmamas,ndan ibaret bir irtifakt,r³⁵. Kullanma hakk,n,n ba kas,na kiraya verilememesi, yani kullanma hakk,n,n kullan,m,n,n ba kas,na b,rak,lmamas,na kar ,l,k, oturma hakk,n,n kullan,m,n,n Iustinianus taraf,ndan ba kas,na devredilebilir nitelikte kabulü, her iki hak aras,ndaki di er bir farklır. Iustinianus, oturma hakk,n,n konusu olan evin kiraya verilebilece ini kabul ederek, oturma hakk, ile kullanma hakk, aras,nda önemli bir farklık yaratm, t,r³⁶.

Usus ile *habitatio* aras,ndaki bir ba ka fark da, *usus*ta hakk,n kullan,lmamas, ya da hak sahibinin *capitis deminutio*ya u ramamas,n,n hakk, sona erdirmesine kar ,l,k, *habitatio*da bunlar,n hiçbirinin hakk, sona erdiren bir sebep olmamas,d,r. Ba ka anlat,mıla oturma hakk, sahibi, hakk,n, kullanmamakla ya da hak ehliyetini kaybetmekle oturma hakk,n, yitirmiy olmayacaktır³⁷, zira hakk,n kullan,m,n,n maddi bir fiilden ibaret say,lmamas, bu sonuca varmay, gerektirmektedir³⁸.

2. Oturma Hakk, ile Intifa Hakk, Aras,ndaki Fark

Roma hukukunda *ususfructus* sözcü ü ile ifade edilen intifa hakk,; ba kas,n,n mal, üzerinde, mal,n özünü koruyarak tan,nan kullanma ve mal,n ürünlerden faydalanma yetkisidir³⁹. Mal,n üzerindeki her türlü kullan,m yetkisini sa lad, , için intifa hakk,, o mala ait ürünlerden yararlanma yetkisini de içerir. Intifa hakk, bir *ius in re aliena* olup ki iye ba l, irtifak hakk,d,r. Hak konusu olabilecek e ya bak,m,ndan de erlendirildi inde, intifa hakk, ile oturma hakk, birbirinden oldukça uzaktır. Intifa hakk, ta ,n,r veya ta ,nmaz tüm mallar üzerinde söz konusu olabilirken, oturma hakk, yaln,zca ta ,nmazlar üzerinde söz konusu olabilir. Intifa hakk,, hak konusu mal,n do al ya da hukuki ürünlerinden faydalanma hakk, verdi i halde; oturma hakk,, bir evde ya da binada sadece oturma ekinde kullan,lacak bir yetki verir, evin hukuki ürünlerinden faydalanma hakk, sa lamaz. Di er taraftan, bahsetti imiz bu farklılık, oturma hakk,n,n Klasik Hukukta *usus* kapsam,nda görülmesi nedeniyle Klasik Hukuka ait bir fark olarak kalm, t,r⁴⁰. Iustinianus döneminde hakk,n konusunun oturma hakk, sahibi taraf,ndan ba kalar,na kiralanası kabul edildi i için⁴¹, her ne kadar bu kira gelirinden ilgili metinde ürün olarak bahsedilmese de, evin ürünlerinden yararlanmak, yani evi kiraya vererek kullanmak da mümkündür.

Malik taraf,ndan tan,nan bir evde oturma yetkisinin intifa m, yoksa oturma hakk, m, oldu u konusunda üphe duyulan hallerde, oturma hakk, lehine yorum yap,lr. Bu sorun özellikle vasiyetname yoluyla tan,nan bir oturma yetkisi bak,m,ndan gündeme gelmi tir. Malikin, bir ev üzerinde hem oturma hem de ondan yararlanma anlam,na gelecek ifadelerle belirli bir mal vasiyeti kaleme almas, halinde, hakk,n niteli ine nas,l karar verilece i sorunu ortaya

³³I., Inst., 2. 5. 1. Ayr,ca bkz. D. 7. 8. 21. Bir aile evlad, ya da köle lehine tan,nm, olan kullanma hakk,ndan aile reisinin yararlanmas,, hakk,n devri anlam,na gelmez. Ayn, ekilde bir kimsenin, kullanma hakk, konusu mal, e i ve çocuklar, hesab,na kullan,yor olmas, da, kullanma hakk,n,n devredildi i anlam,na gelmez (D. 7. 8. 12. 5), (ayr,nt,l, bilgi için bkz. PEK, Usus Sine Fructus, s. 227).

³⁴ORTOLAN, s. 351.

³⁵Bir evin ya da binan,n bu day ambar, ya da arap mahzeni olarak kullan,lmamas, da *habitatio* de il, *usus* kapsam,nda görülmelidir. Zira *habitatio*, bu yetkiden aç,kça bahseden metinlerden tespit edilebildi i kadar,yla, sadece konut ihtiyac,n, kar ,lamaya yönelik bir amaç ta ,r (Bu manada örnek olarak bkz. D. 7. 8. 2. 1; D. 7. 8. 4. 1; ayr,ca bkz. ORTOLAN, s. 350-351).

³⁶I., Inst., 2. 5. 5.

³⁷D. 7. 8. 10 pr., ayr,ca bkz. PETIT, s. 253; LEPOINTE, s. 762; ACCARIAS, s. 720; DI MARZO, s. 303.

³⁸Fikrimize göre bu sonuç, sadece, *habitatio*un maddi bir fiil olarak görüldü ü klasik hukuk döneme ait de ildir, *habitatio*un ba ,ms,z bir hak olarak görüldü ü Iustinianus döneminde de devam etmi olmal,d,r. Zira oturma fiili, bir mal,n kullan,lmamas,ndan farklı olarak, aktif bir davran, , ya da irade icraat,n, gerektirmez. Hak sahibi *capitis deminutio*ya u ram, olsa da, oturma fiiline devam etti i sürece, hak sahibi olmaya da devam eder. Mesela ay,r,t etme gücünü kaybeden bir ak,l hastas,n,n evde oturmaya devam etmesi hakk,n devam, için yeterlidir, ayr,ca irade aç,klamamas,na ya da iradeyi göstermeye yarayan kanaat verici bir davran, a ihtiyaç yoktur. Kald, ki oturma hakk,n,n *ratio legis*inin hak sahibinin konut ihtiyac,n, kar ,lamak oldu u dü ünüldü ünde, *habitatio*un *capitis deminutio*ya u ramakla son bulmayaca ,n, kabul etmek daha makul olur.

³⁹D. 7. 1. 1; I. Inst., 2. 4 pr.

⁴⁰D. 7. 8. 2 pr.; D. 7. 8. 8 pr.

⁴¹I., Inst., 2. 5. 5.

ç,km, t,r. Mesela mirasb,rakan, ðölmümden sonra oturmas, için Aøya evimin intifa,n, b,rak,yorumö gibi bir cümleyle bir vasiyet düzenlemi se, vasiyetnamenin nas,l yorumlanmas, gerekti ini belirlemek gerekecektir. Yoruma ili kin kural ise, D. 7. 8. 10. 2øde yer almaktad,r:

D. 7. 8. 10. 2 Ulpianus Lib. 17. ad Sabinum

Sed si sic relictus sit illi domus ususfructus habitandi causa, utrum habitationem solam, an vero et usumfructum habeat videndum? Et Priscus et Neratius putant, solam habitationem legatam: quod est verum. Plane si dixisset testator, usum habitandi causa, non dubitarem quin valeret.

D. 7. 8. 10. 2 Ulpianus Sabinus hakk,ndaki 17. kitab,ndan

Fakat u ekilde vasiyet edildiye: øFilanca evin intifa hakk,n, oturmas, için vasiyet ediyorumö, vasiyet alacakl,s, intifa hakk,na m, oturma hakk,na m, sahip olacak? Priscus ve Neratius dü ünürler ki burada bir oturma hakk, vasiyeti vard,r, gerçek olan budur. Vasieyet edenin u ekilde söyledi inde ise, öoturma sebebiyle kullanma hakk,n, vasiyet ediyorumö hiçbir tereddüt yoktur.ö

Bu metne göre, mirasb,rakan,n iradesi sadece oturmak için bir kullanma hakk, tan,mak yönünde yorumlanabiliyorsa, oturma hakk,; ürünlerinden yararland,rnak gibi bir amaç da bulundu u yolunda yorumlanabiliyorsa, intifa hakk, olarak hükme ba lanacaktır.

III. OTURMA HAKKININ KURULMASI

Klasik Hukuk Döneminde oturma hakk, usus kapsam,nda ele al,nan bir yetkiden ibaret oldu u için, hakk,n tesisi de bu dönemde ister istemez usus kapsam,nda ele al,nacaktır. Oturma hakk,n,n tesisi için ise, kullanma hakk,n,n tesisine ili kin hükümler k,yasen uygulanacaktır. Kullanma hakk, da, intifa hakk,n,n tesisine ili kin hükümlere at,f yapmak suretiyle düzenlendi i için, nihayetinde intifa hakk,n,n kurulmas,na ili kin hükümler oturma hakk,n,n kurulmas, bak,m,ndan da geçerli olacaktır.

D. 7. 8. 1. 1 Gaius Lib. 7 ad Sabinum Edictum Provinciale

Constituitur etiam nudus usus, i dest, sine fructu: qui et ipse iisdem modis constitui solet, quibus et ususfructus.

D. 7. 8. 1. 1 Gaius ehir Edictumø Hakk,ndaki 7. Kitab,ndan

Fructus (yararlanma yetkisi)øsiz olan kuru kullanma hakk,, intifa hakk,n,n kurulmas,n,n ola an oldu u usulle kurulur.

Ayn, düzenleme I, Inst., 2. 5 pr.øda yer almaktad,r:

Isdem istis modis, quibus ususfructus constuitur, etiam nudus usus constitui solet, isdemque illis modis finitur, quibus et ususfructus desinit.

S,r,f kullanma hakk, (nudus usus), intifa hakk,n, tesis etmek için kullan,lan usullerle tesis edilir; keza intifa hakk,n,n sona erdi i ekillerde nihayet bulur.

Buna göre intifa hakk, hangi usulle kuruluyorsa kullanma ve dolay,s,yla oturma hakk, da ayn, usullerle tesis edilecektir. ntifa hakk, sa lar aras, i lem veya ölüme ba l, tasarruf yoluyla kurulabildi ine göre oturma hakk, da bu yollarla kurulacaktır. Sa lar aras, i lemler yoluyla intifa hakk,n,n tesisi daha çok in iure cessio yoluyla gerçekleşle mi tir. Roma hukukunda maddi nitelikte olan mallar,n devrinde genellikle mancipatioøya ba vurulmas,, maddi olmayan irtifaklar,n tesisinde de in iure cessioøya ba vurmaya, yayg,nla t,rm, t,r⁴². Tüm in iure cessio i lemlerde oldu u gibi intifa hakk,n,n tesisinde de, intifa hakk,n,n iktisap edecek ah,s taraf,ndan farazi olarak aç,lacak bir vindicatio usufructu davas,nda, üzerinde intifa kurulacak mal,n maliki bu davay, kabul eder ya da susar ise, intifa hakk, praetor karar, ile tesis edilmi olurdu⁴³.

rtifak haklar,n,n Roma hukukunda ölüme ba l, tasarruf yoluyla kurulmas, da mümkündür⁴⁴, buna ba l, olarak oturma hakk, da vasiyetname yoluyla tesis edilebilir. Düzenledi i vasiyetnamede mirasb,rakan, belirli bir ki i lehine bir evde oturma yetkisi tan,mak iradesinde ise, ölüme ba l, tasarruf yoluyla bir oturma hakk, tesis etmi demektir. Bu belirli mal vasiyetinin bir per vindicationem mi yoksa per damnationem mahiyetinde mi oldu u konusunda ise hakim fikir, per damnationem mahiyetinde oldu u yolundadır⁴⁵.

IV. OTURMA HAKKININ HÜKÜMLER

Oturma hakk,, hak sahibine bir evde ya da binada oturma yetkisi veren bir hak oldu una göre, hakk,n kullan,m,, mutlaka o evin ya da binan,n konut olarak kullan,lmaz, ekinde gerçekleşle melidir; ba ka amaçlarla kullan,m oturma hakk, kapsam,na girmez. Bir ev ya da binada oturmak, ayn, zamanda oray, kullanmak demek olaca ,na göre Klasik Hukuktaki oturma hakk,, ba ,ms,z bir kurum olarak de erlendirilmeyip usus kurumu bünyesinde ele al,nm, t,r; dolay,s,yla, ususø ili kin hükümlerin oturma hakk, bak,m,ndan da geçerli olaca , muhakkaktır. Oturma hakk,n,n usus kapsam,ndan ç,kar,l,p ba ,ms,z bir kuruma dönü türüldü ü Iustinianus hukukunda ise, oturma hakk,na hangi hükümlerin uygulanaca ,na hiç de inilmemi tir. Gerçekten de ususøtan ba ,ms,z bir irtifak hakk, olarak bahseden I. Inst. 2. 5. 5 ve 6øda, bu konuda bir aç,kl,k yoktur. Doktrininde ileri sürülen hakim fikir, intifa hakk,n,n kurulmas,, korunmas, ve sona ermesine ili kin hükümlerin oturma hakk, bak,m,ndan da aynen geçerli oldu u yolundadır⁴⁶. Biz

⁴² KARAGÖZ ÇOKYA AR, Havva: ntifa Hakk,n,n Roma Hukukundaki Geli imi Ve Türk Hukukuna Etkisi, Epigon Yay,nlar,, stanbul 2003, s. 31-33.

⁴³ ntifa hakk,n,n tesisinde di er usuller için bkz. KARAGÖZ ÇOKYA AR, s. 75 vd.

⁴⁴ HONIG, Richard: Roma Hukuku Dersleri, çeviren: emseddin Talip, stanbul, 1935, s. 207.

⁴⁵ KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 263; ayn, yönde KARAGÖZ ÇOKYA AR, s. 69.

⁴⁶ KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 282; UMUR, E ya, s. 152.

de bu fikre katılıyoruz. Esas,nda oturma hakkı ile ilgili uyuşmazlıkların, *usus* dururken için *ususfructus* hükümlerine tabi tutulduğunu ilk etapta anlamak zordur. Çünkü Iustinianus, oturma hakkının, bağımsız bir irtifak olarak tespit ederken, *usus* kurumunu yürürlükten kaldırmış, de ildir. Oturma hakkının,doğası itibarıyla *usus* daha yakın bir kurum olduğu düşünüldüğünde, kiyasen uygulama bakımından *usus* yerine için *ususfructus* hükümlerinin tercih edildiği merak konusudur. Gerçekten de hak konusu malın ürünlerinden bir yararlanma hakkı, solumada, için her iki hak da büyük benzerlik içindedir; kaldıkı Klasik Hukuk döneminde oturma hakkının, *usus* kapsamında ele alınması, da bundan ötürüdür. *Usus* ile bu denli yakınlık, oturma hakkının, *usus*tan ayrılmıyacağı bağımsız bir irtifak haline gelmesi olsa bile, *usus* hükümlerinin uygulanması, gerektirir. Böyle yapılmayacağı, nenedenini sanıyoruz ki oturma hakkının, Iustinianus hukukunda bağımsız bir irtifak haline getirilmekten başka, intifa hakkına da yaklaştırılması, olmasının,nda aramak gerekir. Iustinianus, oturma hakkının, kullanımının, bağımlı kalar,na devredilebileceğini, diğeri deyişle hak konusu evin bağımlı kalar,na kiralanabileceğini kabul etmekle, hak sahibinin kira gelirinden yararlanmasını,da olanak solumada, tır, oysa *usus* için ayrı olanaktan bahsedilemez. Bu da oturma hakkının, *usus*tan ziyade, *ususfructus*ya yaklaştırılması, tır. Iustinianus hukukunda oturma hakkı ile ilgili uyuşmazlıklarda intifa hakkına ilişkin hükümlerin uygulanması, olabileceği yolundaki hakim görüşü, bu gerekçeyle, biz de katılıyoruz.

Oturma hakkına kiyasen uygulanan *usus* hükümleri arasında ilk olarak, hak sahibinin ürün elde etme yetkisinden önce Klasik Hukuk Dönemi için- kural olarak yoksun olması, gelir. Bununla birlikte kullanma hakkı, sahibine, sınırlı, da olsa, belli şartlar altında verilen bir ürün toplama hakkı, hukukçuların geniş yorumları, sayesinde. Erişim hakkını kullanması, ürünlerin toplanması, gerektiriyorsa, başka deyişle, ürün toplama ekinde bir kullanım,ndan başka bir kullanım mümkün değilse, hak sahibine, kendi günlük ihtiyaçları, karşılayacak kadar bir ürün toplama yetkisi verilmiştir⁴⁷. Örneğin bir sürünün kullanım hakkını, elde eden kimse, günlük süt ihtiyacını, pekâlâ bu sürüden karşılayabilir⁴⁸.

Hemen belirtelim ki kullanma hakkı, sahibinin, malın ürünlerinden kişisel ihtiyaçları, ölçüsünde yararlanmasını, konusunda fikir birliği içinde olan Romalılar, hukukçular, bu kişisel ihtiyaçları, ölçüsü söz konusu olduğunda anlamazlar, adımı mülerdir. Nitekim hukukçular arasında Sabianus, Cassius, Labeo ve Proculianus; kullanma hakkı, vasiyeti alacakları, sınırlı, kendisinin ve ailesinin geçimi için gerekli kadar bu day ve yağı, alma hakkının, varlığı, kabul etmişlerdir. Nerva ise; sebze, meyve, su, çiçekler, ahşap ve saman üzerinde de kullanma hakkı, vasiyet alacakları, sınırlı, tam hak sahibi olduğuna savunmaktadır⁴⁹. Paulus; hak sahibine, kullanma hakkı, konusu maldan ancak bir yıl, ki kişisel ihtiyaçları, n toplam, kadar bir miktar, elde etmesine izin vermektedir⁵⁰. Ulpianus'a göre ise, kişisel ihtiyaç ölçüsünün tespitinde önceden bir ölçü verilemez, bu ölçü somut olaya göre de i kendiri ve kişisel ihtiyaçları, n tespitinde özellikle, kullanma hakkı, vasiyet alacakları, sınırlı, toplum içindeki sosyal statüsünün dikkate alınarak bir sonuca varılması, gerekir⁵¹. Celsus ise, hak sahibinin sadece kendisi ve ailesi için değil, davetlileri ve misafirleri için de ihtiyaçları, ölçüsünde bir miktar, elde etmesine izin vererek kullanma hakkı, kapsamındaki ürün toplama hakkını, geniş letmektedir⁵².

Usus bakımından söz konusu olan sınırlı, ekinde ürünlerden yararlanma hakkı, için doğası itibarıyla oturma hakkı, sahiplerine tanınamayacaktır. Konut olarak kullanılmaya elverişli bir evin doğası ürünlerinden bahsedilemez, dolayısıyla da oturma hakkı, sahibine doğası ürünlerden yararlanma içerikli bir oturma hakkı, zaten tanınamaz. Ancak evin hukuki ürünlerinden yararlanma hakkının, bulunup bulunmadığı, meselesi tartışılabilir. Zira evin kiraya verilmesi ve elde edilecek kira gelirinden hukuki ürün kapsamında yararlanılması, oturma hakkı, bakımından mümkün olabilecek bir kullanım ekinidir. Klasik Dönemde, oturmak üzere bir kimseye tahsis edilmiş olan evin bağımlı kalar,na kiralanması,, hakkını devri anlamına geleceği için kabul edilmemiştir⁵³, ancak Iustinianus hukukunda, Iustinianus'un bir tasarrufu ile bu mümkün kılınmış, tır. Buna göre Iustinianus hukukunda oturma hakkı, sahipleri, hak konusu tanınamaz, kiraya vererek kira gelirinden de oturma hakkı, kapsamında yararlanabilirler.

Oturma hakkında, hak sahibine solumada salt yetki, kural olarak ürünlerden yararlanmaksızın solumada salt oturma yetkisi olduğu için malik, hak sahibinin oturmasını, katlanmak ve bu yetkinin kullanılması, engelleyecek davranışlardan kaçınmak yükümlülüğü altına girer. Buna karşılık, oturma hakkı, sahibinin de, mülkiyet hakkının, özünü zedeleyecek davranışlarda bulunmama yükümlülüğü vardır. Nitekim D. 7. 8. 23 pr.ada, kullanma hakkı, sahibinin,

⁴⁷PETIT, s. 253; CUQ, S. 341; SCHMIDLIN/CANNATA, s. 230; PEK, Usu Sine Fructus, s. 237.

⁴⁸Bu husus özellikle D. 7. 8. 12. 2'de dile getirilmiştir: *ōSed si pecoris ei usus relictus est, puta, gregis ovilis, ad stercorandum usurum duntaxat, Labeo ait: sed neque lana, neque agnis, neque lacte usurum: haec enim magis in fructu esse. Hoc amplius, etiam modico lacte usurum puto: neque enim tam stricte interpretandae sunt voluntates defunctorum*. Metinde Labeo, bir koyun sürüsünün kullanım hakkının, belirli mal vasiyetiyle bırakıldığı, durumlarda hak sahibinin, bu koyun sürüsünden sadece toprakları, gübrelemek için yararlanabileceğini, zira bu koyunların sütünden ve yavrularından yararlanma hakkının, intifa hakkı, sahibine ait olduğundan bahsetmektedir. Bununla birlikte hukukçu, vasiyet edenin iradesinin dar ekinde yorumlanması,nda doğası olmayacağı, belirterek, kullanma hakkı, sahibinin az da olsa bir miktar sütü elde edebileceğini kabul etmektedir. Zira makul olan, bir kimseye bir koyun sürüsünün kullanımını, vasiyet eden miras bırakmış, hak sahibini bu sürünün ürünlerinden az da olsa yararlandırmak istediğini düşünmektir.

⁴⁹D. 7. 8. 12. 1.

⁵⁰D. 7. 8. 15 pr.

⁵¹D. 7. 8. 12. 1; ayrıca bkz. CUQ, s. 341 dn. 4.

⁵²Cuq'a göre, Celsus'un yaptığı, bu yorum kullanma hakkı, sahibine ürünlerin neredeyse tamamını, toplayarak götürme hakkını, bahsetmektedir (CUQ, s. 341 ve s. 341 dn.4).

⁵³D. 7. 8. 8 pr.

kullanma konusu mal,n biçimini, niteli ini ve tahsis amac,n, de i tiremeyece i hatta mal,n durumunu iyile tirmek için bile olsa, malikin durumunu kötüle tiremeyece i vurgulanmaktadır.⁵⁴

Oturma hakk, sahibinin sorumlulu u bak,m,ndan kabul edilen özen ölçüsü, *bonus paterfamilias*, yani iyi bir aile reisinin göstermesi gereken dikkat ve özendir. Oturma hakk, sahibinin iyi bir aile reisi gibi davranmas, gerekti i D. 7. 8. 15. 1øde örtülü bir biçimde ifade edilmi tir. Hak sahibi, oturma hakk,n, kullan,rken iyi bir aile reisinin gösterece i dikkat ve özen ölçüsünde hareket etmek zorundadır. Bunu bize özellikle metnin son cümlesi olan öi *ayn, ekilde malikin mirasç,s,, hakk,n, iyi bir aile reisi gibi kullanan kullanma hakk, sahibine engel olamazö* ifadesi söylemektedir⁵⁵.

Asli yükümlülü ün d, ,nda kalan taraflar,n hak ve yükümlülükler ile hakk,n kapsam,, taraflar aras,ndaki anla maya göre tayin edilir. E er taraflar aras,nda böyle bir anla ma bulunmuyorsa ya da hak sahibinin kullan,m s,n,rılar,n, a t, , iddia ediliyorsa, hakk,n gere i gibi kullan,l,p kullan,lmad, ,na hakim karar verecektir. D. 7. 8. 22. 2 bu *hususa* ili kindir:

D. 7. 8. 22. 2 Pomponius lib. 5. Ad Quintum Mucium

Usu legato, si plus *usus* sit legatarius quam oportet, officio iudicis qui iudicat, que madmodum utatur, quid continetur? Ne aliter quam debet, utatur.

D. 7. 8. 22. 2 Pomponius Quintus Mucius hakk,ndaki 5. kitab,ndan

E er vasiyet alacakl,s, gerekenden daha fazlas,n, kullan,yorsa, gerekli olandan fazlas,n, kullanmamas, için kullanma vasiyetinin neyi içerdi ine karar vermek, yarg,layan hakimin görevidir.

Bu hüküm oturma hakk, bak,m,ndan da k,yasen uygulanacak ve buna göre oturma hakk, sahibi kendisine konut olarak tahsis edilmi bir binay,, mesela ticarethane olarak kullanamayacak ya da depo haline getiremeyecektir.

Kullanma hakk, sahibi kullan,m neticesi malikin haklar,n,n zarar görmeyece ine dair malike bir güvence verilmek zorunda kalabilir⁵⁶. Güvence verme yükümlülü ünün oturma hakk, bak,m,ndan ifadesi ise, D. 7. 9. 11øde belirtilmi tir:

D. 7. 9. 11 Papianus Lib. 7 Responsarum

Usu quoque domus relicto, viri boni arbitrato cautionem interponi oportet: nec mutatur, si pater heredes filios simul habitare cum uxore legataria voluerit.

D. 7. 9. 11 Papinianus Cevaplar,n,n 7. Kitab,ndan

Bir evin kullan,m, vasiyet edildi inde, iyi bir aile reisi gibi davranaca ,na dair güvence gösterilmek zorundadır ve hatta bu, baban,n evini sa kalan e ine, mirasç,s, olan küçük çocuklar,yla birlikte oturmas,n, isteyerek vasiyet etmi olmas, halinde de böyledir.

Oturma hakk, bak,m,ndan ortaya ç,kabilecek bir sorun, malikin bu yetkiyi birden fazla ki iye tan,y,p tan,yamayaca ,d,r. Ba ka deyi le, oturma hakk, bak,m,ndan birlikte hak sahipli inin söz konusu olup olmad, ,d,r ki buna cevap D. 7. 8. 22. 1øde buna olumsuz olarak verilmektedir:

D. 7. 8. 22. 1 Pomponius lib. 5. Ad Quintum Mucium

Licet tam angustus est legatarius cui domus *usus* legatus est, ut non possit occupare torius domus usum, tamen eis quae vacabunt, proprietarius non utetur: quia licebit usuario aliis et aliis temporibus tota domo uti: cum interdum domini quoque aedium, prout temporis conditio exigit, quibusdam utantur, quibusdam non utantur.

D. 7. 8. 22. 1 Pomponius Quintus Mucius hakk,ndaki 5. kitab,ndan

Evin tamam,n, kullanamayacak kadar k,t olanaklar içinde birine kullan,m hakk, b,rak,lmas,na ra men, malik bo yerleri kullanamaz, çünkü di er yerler ba ka zamanlarda kullan,larak evin tamam, de erlendirilebilir, hal ve artlara göre kullanma hakk, sahibinin evi k,smen kullan,p kullanmamas, mümkündür.

Ayn, çözümler kullanma hakk, bak,m,ndan D. 7. 8. 19øda ifade edilmektedir:

D. 7. 8. 19 Pomponius lib. 5. Ad Quintum Mucium

Usus pars legari non potest: nam frui quidem pro parte possumus, uti pro parte non possumusö.

D. 7. 8. 19 Pomponius Quintus Mucius hakk,ndaki 5. kitab,ndan

Kullanma hakk, k,smen vasiyet edilemez, çünkü ürünlerden yararlanma k,smen mümkündür, kullanma hakk,ndan k,smen yararlan,lamaz.

Metinlerden anla ,ld, ,na göre, oturma hakk, bak,m,ndan birlikte hak sahipli i kabul edilmemi tir, ayn, ev üzerinde ayn, anda birden fazla ki i lehine oturma hakk, tesis edilemez⁵⁷. Oturma hakk, belli bir süre için kararla t,r,labilece i gibi süreye ba l, olmaks,z,n da kararla t,r,labilir. Süre kararla t,r,lmad, , zaman bu hakk,n ne zamana kadar devam edece i Romal, hukukçular aras,nda tart, ,lm, ve hakk,n, hak sahibinin ki ili ine tesis edilmi olmas, sebebiyle onun hayat, boyunca devam edece i kabul edilmi tir. Bu sonuç, oturma hakk,n,n, bir kimsenin konut ihtiyac,n, kar ,lamay, hedefleyen *ratio legis* ile de uyumludur. Eski hukukçular aras,nda böyle bir tart, man,n

⁵⁴Ayr,ca bkz. PEK, *Uso Sine Fructus*, s. 237.

⁵⁵Metinde, bir topra ,n üzerinde kurulu bulunan kullanma hakk,n,n, malik taraf,ndan bu topra ,n i lenmesine engel olamayaca ,ndan, zira malikin kullanma hakk,n, devretmekle tasarruf yetkisini yitirmeden söz edilmektedir. Buna kar ,l,k malik ve malikin mirasç,s, da, iyi bir aile reisi gibi davranmakta olan kullanma hakk, sahibini hakk, kullanmaktan men edemeyecektir.

⁵⁶KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 282; UMUR, E ya, s. 152; PEK, *Uso Sine Fructus*, s. 237-238.

⁵⁷PEK, *Uso Sine Fructus*, s. 221 dn. 13. Çünkü *usus* olmadan bir *fructus* dü ünülemez, di er taraftan *sine usu fructus* hakk,n,n Roma hukukunda mevcut olup olmad, , tart, mal,d,r, (KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 281).

bulundu unu ve söz konusu tart, man,n, Rutiliusa ait oldu u anla ,lan öhayat boyu hak sahipli iö çözümlüne üstünlük tan,narak sona erdirildi ini D. 7. 8. 10. 3 metninden anl,yoruz:

D. 7. 8. 10. 3 Ulpianus lib. 17. Ad Sabinum

Utrum autem unius anni sit *habitatione*, an usque ad vitam, apud veteres quaesitum est? Et Rutilius döneç vivat, *habitationem* competere ait: quam sententiam et Celsus probat libro octavodecimo Digestorum.

D. 7. 8. 10. 3 Ulpianus Sabinus hakk,ndaki 7. kitab,ndan

Eskiler oturma hakk,n,n tüm hayat boyu mu yoksa belli bir sür için mi anla ,lmas, gerekti ini irdelediler. Rutilius, oturma hakk,n,n, vasiyet alacakl,s,na, onun tüm hayat, boyunca ait oldu u fikrindedir ve bu karar Digestaon,n on sekizinci kitab,nda Celsus taraf,ndan da onaylanm, t,r.

Oturma hakk,n,n, ki i lehine irtifaklardan biri oldu u ve bu sebeple ba kas,na devrinin ya da miras yoluyla intikal etmesinin mümkün olmad, ,n,, oturma hakk,n,n hükümleri bak,m,ndan bir kez daha belirtelim. Tam bu noktada ortaya ç,kan bir sorun, oturma hakk, sahibinin bu hakk, devretmeksizin hakk,n konusu evi kendi aile fertleriyle birlikte kullan,p kullanamayaca ,d,r. Bu soruna de inen birkaç metinde buna olumlu cevap verildi i gözlenir. Örne in, D. 7. 8. 2. 1øde ve D. 7. 8. 4. 1øde, e lerden birine b,rak,lan oturma vasiyetlerine erkek e ve kad,n e bak,m,ndan ayr, ayr, de erlendirme yap,lmaktad,r. Kendisine oturma hakk, vasiyet edilen bir erkek e in sahip oldu u hakk,n,n kapsam, D. 7. 8. 2. 1øde kaleme al,nmaktad,r:

D. 7. 8. 2. 1 Ulpianus lib. 17. Ad Sabinum

Domus *usus* relictum est aut marito, aut mulieri: si marito, potest illic habitare non solu , verum cum familia quoque sua. An et cum libertis, fuit quaestionis? Et Celsus scripsit, et cum libertis; posse hospitem quoque recipere: nam ita libro octavodecimo Digestorum scripsit: quam sententiam et Tubero probat. Sed an etiam inquilinum recipere possit, apud Labeonem memini tractatum libro posteriorum? Et ait Labeo, eum qui ipse habitat, inquilinum posse recipere; item et hospites, et libertos suos.

D. 7. 8. 2. 1 Ulpianus Sabinus hakk,ndaki 17. kitab,ndan.

Gerek kad,n e e gerek erkek e e bir evin kullanma hakk, b,rak,lm, t,r: Erkek e e b,rak,lm, sa, yaln,z ba ,na de il kesinlikle ailesiyle birlikte oturabilir. Bununla birlikte azatl,lar,yla oturabilir mi? Celsus yazd, ki azatl,lar,yla da oturabilir, birkaç dostun da kabul edebilir. Çünkü Digestaon,n onsekizinci kitab,mda böyle yaz,l,yd, ve Tiberius karar, oanylad,. Fakat sonraki kitaplar,nda kirac, kabul edip edemeyece ini ele alan Labeoøyü hat,r,l,yorum ve Labeo dü ünür ki, onun kendisi oturabildi ine göre kirac,y, da kabul edebilir: ayn, ekilde dostlar,n, ve azatl,lar,n, da.

Metne göre erkek e , oturma hakk, kapsam,ndaki evde yaln,z ba ,na de il kendi aile fertleriyle birlikte oturacaktır. Roma aile kavram, içine, aile reisine kan ba ,, evlenme, evlat edinme veya di er herhangi bir i lemle ba l, olan herkes dahil oldu u için tüm bu ki iler oturma hakk,n,n sa lad, , yetkilerden yararlanabilirler. Erkek e , ailesi d, ,nda azatl,lar,yla da birlikte oturabilecektir, bu konuda Celsusun fikrine aç,k at,f yap,lmaktad,r. Hatta Celsus, azatl,lar d, ,nda, erkek e in birkaç dostunu da davet edebilece i yani misafirlerini de oturma hakk, kapsam,nda bu evde a ,rlayabilece ini yazm, t,r. Kullanma hakk, bak,m,ndan bu ki ilere ortak ya da kirac, denemeyece ini de, yine bu metnin yorumu sonucunda anl,yoruz. Fikrimize göre erkek e in ailesinin birlikte hak sahipli i ya da kirac,l, , s,fatlar,n,n kabul edilmemesinin nedeni, elbette aile reisinin sahip oldu u *patria potestas*⁵⁸ ile aç,klanabilir⁵⁹.

D. 7. 8. 4. 1øde ise, kad,n e lehine tan,nan oturma vasiyeti kapsam,ndan bahsedilmektedir:

D. 7. 8. 4. 1 Ulpianus lib. 17. Ad Sabinum

Mulieri autem si *usus* relictus sit, posse eam et cum marito habitare, Quintus Mucius primus admisit, ne ei matrimonio carendum foret, cum uti vult domo. Nam per contrarium, quin uxor cum marito possit habitare, nec fuit dubitatum. Quid ergo, si viduae legatus sit? An nuptus contractis post constitutum usum, mulier habitare cum marito possit? Et est verum (ut et Pomponius libro quinto, et Papinianus libro nonodecimo. Quaestionum probat) posse eam cum viro et postea nubentem habitare. Hoc amplius Pomponius ait, et cum socero habitaturam.

⁵⁸*Patria potestas* dilimizdeki kar ,l, ,yla baba hakimiyeti, tüm aile fertleri üzerinde aile reisinin sahip oldu u yetkilerin tamam, demektir (DI MARZO, s. 163; AY TER, Kudret: Roma Hukuku Dersleri, Aile Hukuku, Ankara, 1960, s. 45).

⁵⁹Belirtmek gerekir ki Roma hukukunda oturma hakk, sahipleri zilyet olarak kabul edilmemi tir. Zira Roma hukukunda fiili hakimiyet bugünkü hukukumuzdan farklı olarak, biri *possessio* di eri *detentio* olmak üzere ikiye ayr,l,rd,. Bugünkü anlamda zilyetli e tekabül eden *possessio*ya sahip olanlar; malikler, kendini malik zannedenler yani fiili hakimiyeti iyiniyetle elde bulunduranlar ve fiili hakimiyeti kötüniyetle elde bulunduranlard,r. *Detentio* ise, bir mal,n fiili hakimiyetine zilyetlik artlar,n, ta ,maks,z,n sahip olma,t,r. Ba ka deyi le *detentor*, az önce s,n,r,l, olarak sayd, ,m,z ki iler in d, ,nda kalan herkestir; mesela kirac,, kullan,m ödücünü alan, saklama sözle mesi kapsam,nda saklayan birer *detentor*dur. Zilyet ile *detentor* aras,ndaki en büyük fark; zilyetlerin *interdictum* ad, verilen koruma vas,talar,ndan yararland,r,lmalar,na kar ,l,k *detentor*lar,n, bu olanaktan yoksun b,rak,lmalar,d,r. (ERDO MU , s. 18-22). Roma hukukundaki *possessio-detentio* ayr,m, bugün art,k mevcut de ildir, bu ayr,m,n yerini asli zilyet-feri zilyet ayr,m, alm, t,r. Asli zilyet, malik olma iradesiyle hareket edenler, ferri zilyet ise malik olma iradesi olmaks,z,n zilyet olanlard,r (GÜRİSOY, Kemal T./EREN, Fikret/CANSEL, Erol: Türk E ya Hukuku, 2. Bask., Ankara Üniversitesi hukuk Fakültesi Yay,nlar,, Ankara, 1978, s. 73-74; günümüz zilyetlik ve zilyetlik türleri hakk,nda bkz.; ERMAN, Hasan: E ya Hukuku Dersleri, Gözden Geçirilmiş 6. Bas., Der Yay,nlar,, stanbul 2016, s. 10-11; SAYMEN, H./ELB R, H. K: Türk e ya Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, stanbul, 1963; s. 41; TEK NAY, Selâhattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUO LU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay E ya Hukuku, 5. Bas., Filiz Kitabevi, stanbul 1989, s. 52-53; DURAL, Mustafa: E ya Hukuku Dersleri, stanbul, 1981, s. 15). Bu sebeple Roma hukukundaki zilyetli in bugünkü asli zilyetli e, *detentor*du un ise ferri zilyetli e tekabül etti ini dü ünüyoruz. Oturma hakk, sahipleri de birer *detentor*dur, zira bu ki iler haklar,n, kullanabilmek için mal, zorunlu olarak ellerinde bulundururlar, yoksa bunlar,n malik olma iradesiyle mal, elde tuttuklar, söylenemez. Nitekim Klasik Hukuk kaynaklar,nda irtifak hakk, sahiplerinden *possessor* de il, *detentor* olarak bahsedilmektedir (KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 113). Di er taraftan oturma hakk, sahipleri, *detentor* kapsam,nda görülmelerine ra men, zilyetlik *interdictum*lar,ndan yararland,r,lm, lard,r (PEK, Usu Sine Fructus, s. 239). Bu *interdictum*lar, genel ismiyle *interdicta quasi possessoria/interdicta utilia* ad,yla an,lmaktad,r (KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya, s. 113).

D. 7. 8. 4. 1 Ulpianus Sabinus hakk,nda 17. kitab,ndan

E er oturma hakk, bir kad,na b,rak,lm, sa, kocas,yla birlikte oturabilir. E er o, vasiyet alaca ,n, kullanmak istiyorsa kocas,ndan uzak olmamaya mecburdur, buna ilk karar veren Quintus Mucius'tur. Zira kocan,n kullanma hakk,na sahip oldu undan üphe edilmez. E er bir evin kullanma hakk,, bir dul kad,na vasiyet edildiyse, bu hakk, kazand,ktan sonra yeni bir evlilik akdetti i takdirde kocas, ile evde kalabilecek mi? Sorular hakk,ndaki on dokuzuncu kitapta Papinianus'un ve 5. kitapta Pomponius'un; dul kad,n sonradan evlense de, kocas, ile ayn, evde kalabilece ini söyleyen karar,n, onayl,yorum, Pomponius bunu kay,npederi ile birlikte oturabilmesine kadar geni letti.

Metne göre, kad,n e kendisine oturma hakk, kapsam,nda b,rak,lan bir evde e iyle birlikte oturabilecektir⁶⁰. Burada kastedilen, hiç üphesiz, kad,n e e üçüncü ki iler taraf,ndan vasiyet edilen bir oturma hakk,d,r. Kad,na, üçüncü ki iler taraf,ndan de il de kendi e i taraf,ndan vasiyet edilen oturma hakk,n, nas,l kullanaca ,na ise, metnin ikinci bölümünde cevap verilmektedir. Ölen e i taraf,ndan kendisine oturma hakk, tesis edilmi sa kalan kad,n e , acaba söz konusu evde yeni e iyle birlikte oturabilecek midir sorusuna olumlu cevap verilmi tir. Buna göre sa kalan kad,n e in yeniden evlenmesi halinde, ölen kocas, taraf,ndan kendi lehine tesis edilmi olan evde yeni e iyle birlikte oturmas,na hiçbir engelin bulunmad, , hükme ba lanm, t,r. Bu durum, elbette evlilik kurumunun do as,ndan kaynaklan,r, zira evli e lerin birbirlerinden ayr, ya amalar, beklenemez. Bir ad,m daha öteye giden Pomponius, kad,n,n, oturma konusu evde yeni evlendi i e inin babas,yla, yani kay,n pederiyle de oturabilece ini kabul etmi ve bu suretle hakk,n kapsam,n, biraz daha geni letmi tir⁶¹.

Oturma hakk,na sahip olan kad,n,n, erkek e d, ,nda di er aile fertleriyle birlikte oturup oturamayaca ,na ise, D. 7. 8. 6'da cevap verilmektedir:

D. 7. 8. 6 Ulpianus lib. 17. ad Sabinum

Non solum autem cum marito, sed et cum liberis libertisque habitare, et cum parentibus poterit. Et ita et Aristo notat apud Sabinum Et hoc usque erit procedendum , ut eosdem , quos masculi, recipere et mulieres possint.ö

D. 7. 8. 6 Ulpianus Sabinus hakk,ndaki 17. kitab,ndan

Bir evde kullanma hakk, sahibi olan kad,n orada yaln,zca kocas,yla de il, çocuklar,, ana babas, ve azatlar,yla birlikte de oturabilir. Sabinus'a göre Aristo'nun kaydetti i budur. Bunun, bir erke in evine kabul edebilece i ayn, ah,slar,n kad,n için de geçerli olaca , ekinde anla ,lmas, gerekir.

Buna göre kad,n e , kendi lehine tesis edilmi bir oturma hakk, konusu evde e i d, ,nda çocuklar,, ana babas, ve azatlar,yla da birlikte oturabilir. Bu durum, evli kad,n için geçerli oldu u gibi dul kad,n için de geçerlidir. Buna kar ,l,k kad,n,n, oturma hakk, sahip oldu u bir eve say,lan ki ilerin d, ,nda bir ba kas,n, davet ederek onunla birlikte oturmaya kalkmas, bu ki iler bir misafir statüsünde olmad,klar, sürece, kabul edilmemi tir⁶².

Oturma hakk, sonucu ortaya ç,kan masraflara kimin katlanaca , sorunu da oturma hakk,n,n hükümleri aras,nda düzenlenmi tir. Bu konuda D. 7. 8. 18 pr.ada özel bir metin sevk edildi ini görüyoruz:

D. 7. 8. 18 pr. Paulus lib. 9 ad Plautium

Si domus usus legatus sit sine fructu, communis refectio est rei in sartis tectis, tam heredis quam usuarii. Videamus tamen ne si fructum heres accipiat, ipse reficere debeat: si vero talis sit res, cuius usus relegatus est, ut heres fructum percipere non possit, legatarius reficere cogendus est: quae distinctio ratinem habet.

D. 7. 8. 18 pr. Paulus Plautius hakk,ndaki 9. kitab,ndan

E er birine ürünlerden yararlanma yetkisi olmaks,z,n bir evin kullan,m, vasiyet edildiyse, kapal, ve çat,l, bir evin zorunlu masraflar,, mirasç, ve kullanma hakk, sahiplerine birlikte aittir. Bununla birlikte mirasç,, evin ürünlerinden yararlan,yorsa, onar,m masraflar, yaln,zca ona aittir. E er kullanma hakk, konusu mal, mirasç,ya ürün sa lamayan bir maldan ibaretse, bu onar,malar vasiyet alacakl,s,na aittir. Bu ayr,m bana hakl, görünüyor.

Metinde, kullanma hakk, kapsam,ndaki oturma yetkisi bak,m,ndan onar,m masraflar,n,n kime ait olmas, gerekti i tespit edilmektedir. Buna göre onar,m masraflar,, kural olarak, mirasç, ile vasiyet alacakl,s,na mü tereken ait olacakt,r. E er mal,n ürünlerden mirasç, yararlan,yorsa, onar,m masraflar,n,n sadece mirasç,ya ait olmas, beklenir. E er mal, ürün vermeyen bir mal ise ya da mirasç, bu ürünlerden faydalanam,yorsa, onar,m masraflar,n,n vasiyet alacakl,s,na ait olmas, gerekir⁶³. Bu metin, her ne kadar ölüme ba l, tasarruflar aç,s,ndan kaleme al,nm, olsa da öngörülen çözümün sa lararas, i lemler bak,m,ndan da geçerli oldu unu dü ünüyoruz. O halde malik ve oturma hakk, sahibi, hakk,n konusu evin onar,m masraflar,na kural olarak birlikte katlanacaklard,r.

Oturma hakk, sahibinin hakk,n, koruyan dava, kullanma hakk,na k,yasen övindicatio usus'ötür⁶⁴ ve bu dava ayni nitelikte bir davad,r⁶⁵. Oturma hakk, sahibi sadece dava yoluyla de il zilyetlik *interdictum*dar, yoluyla da

⁶⁰Zira bu durum fikrimize göre, *manus*du evlilik birliklerinde kad,n e in, erkek e ya da onun tabi oldu u aile reisinin hakimiyeti alt,nda olmas,ndan; *manus*suz evlilik birliklerinde ise, birlikte ya aman,n zorunlu oldu u evlilik kurumunun do as,ndan ileri gelmektedir.

⁶¹Bunun aksi de mümkündür. Kay,npeder, kullanma hakk,na sahip oldu u evde, evin tamam,nda ya da bir bölümünde geliniyle birlikte de oturabilir, zira ço u zaman bu zorunlu bir sonuçtur. Kay,npeder, aile ferdi olan o luyla birlikte ayn, evde oturabilece ine göre o lunun e i yani geliniyle de pekala birlikte oturabilir (D. 7. 8. 5).

⁶²D. 7. 8. 7.

⁶³Metinde geçen ürün kavram,n,n, her ne kadar oturma hakk,ndan bahsediliyor olsa da, hukuki ürün de il do al ürün anlam,nda kullan,ld, ,n, tahmin ediyoruz. Bir evin do al ürünü asl,nda nadiren rastlanabilecek bir olayd,r, mesela bir evin içindeki kuyudan çekilecek su, bu anlamda bir do al ürün say,labilir. Fakat fikrimize göre bir evin bahçesindeki meyve a açlar, buraya girmez, çünkü oturma hakk, yaln,zca ev üzerinde olabilir, evin bahçesi oturma hakk, kapsam,na dahil edilmi olmay,p bahçe üzerinde kurulacak hak intifa hakk, olarak görülmelidir.

⁶⁴UMUR, E ya, s. 151; PEK, Usu Sine Fructus, s. 239.

⁶⁵UMUR, E ya, s. 151.

korunmu tur⁶⁶. Yine, oturma konusu mala verilen zararlarda, zarar,n tazmini için oturma hakk, sahibinin zarar verene kar , bir *actio in factum*⁶⁷ yoluyla talepte bulunmas,na da olanak tan,nm, t,r⁶⁸. Kullanma hakk, kapsam,ndaki bir mal,n çal,nmas, halinde ise, h,rs,za kar , aç,labilecek h,rs,zl,k davas, olan *actio furti*, *detentor* olmas,na ra men, kullanma hakk,, dolay,s,yla oturma hakk, sahibine de tan,nm, t,r⁶⁹. Mal,n gasp edilmî olmas, halinde de ayn, sonuç geçerlidir⁷⁰. Ancak hemen belirtelim ki h,rs,zl,k aya da gasp olaylar,, ancak bir ev ya da bina üzerinde söz konusu olabilen oturma hakk, bak,m,ndan elbette gündeme gelmeyecektir.

Iustinianus Hukukuna gelindi inde, irtifak haklar,n, koruyan davalar *actio confessoria* ad, alt,nda birle tirilmi ve tüm irtifaklar bu dava ile korunmu tur⁷¹; dolay,s,yla Iustinianus Hukukunda oturma hakk,n, koruyan dava *actio confessoria* olacaktır,r.

V. OTURMA HAKKININ SONA ERMES

Oturma hakk,n, sona erdiren sebepler, kullanma hakk,n, ve kullanma hakk,na k,yasen uygulanan intifa hakk,n,n sona erdiren sebeplerle ayn,d,r. Buna göre irtifak haklar,n, sona erdiren sebeplerin ba ,nda tüm irtifaklar için geçerli do al bir sona erme sebebi olan ölüm gelir⁷². Ölümden kas,t, oturma hakk, sahibinin ölümüdür, malikin ölümü hakk, sona erdirmeyip malikin üzerindeki katlanma yükümlülü ü, terekeyle birlikte mirasç,lara geçer. Mal,n fiziksel olarak yok oldu u ya da de i ime u rad, , *mutatio rei* hallerinde de intifa hakk, ve buna k,yasen oturma hakk, sona ermektedir. *Mutatio rei*nin tüm irtifaklar bak,m,ndan, hakk, m, yoksa hakk,n kullan,m,n, m, sona erdiren bir sebep oldu u hususu tart, mal, olsa da⁷³ bize göre oturma hakk, bak,m,ndan bu tart, man,n bir anlam, olmayacaktır, zira her ikisi de ayn, sonucu do urur. Ba ka deyi le *mutatio rei* halinde hakk,n kullan,lm,as, imkans,zla m, olaca ,ndan, hak da kendili inden ortadan kalkar. Elbette mal,n yok olmas, ya da kullan,m,n,n imkans,zla mas,nda kusurlu olan taraf, hak sahibine verdi i zarar, gidermek zorunda kalacaktır. Kaynaklarda aç,kça belirtilmemi olmakla birlikte oturma hakk, sahibinin mülkiyet hakk,n, elde etmesiyle de oturma hakk, sona erecektir, çünkü böyle bir durumda malik s,fat, ile oturma hakk, sahibi s,fat, ayn, ki ide birle mi olacak ve hak kendili inden sona erecektir. Oturman,n maddi bir fiilden ibaret olmas, sebebiyle, hakk,n kullan,lmamas, ya da hak sahibinin *capitis deminutio*ya u ramas,n,n oturma hakk,n, sona erdirmeyece i de, son olarak ilave edilmesi gereken bir tespittir⁷⁴.

VI. SONUÇ

Roma hukukunda oturma hakk,, bir ev ya da binan,n tamam,nda oturma ekinde bir kullan,lan aynı nitelikte bir yetkiden ibarettir. Klasik Hukukta oturma hakk, ba ,ms,z bir irtifak hakk, olarak görülmeyerek, bu hak *öusus*ö ad, verilen bir irtifak kapsam,nda ele al,nm, t,r. Bir evde oturmak, ayn, zamanda oray, kullanmak demek oldu undan, bu hak ayr, ve ba ,ms,z bir hak olarak dü ünülmemi , *usus* bünyesinde gerçekle en bir kullan,m ekinde ibaret görülmü tür. Bu sebeple Klasik Devirde, *usus*ö ili kin hükümler oturma hakk, bak,m,ndan da do rudan uygulanm, t,r. Usus kapsam,ndaki oturma yetkisi, ki iye ba l, bir irtifak hakk, olarak görülerek, ba kalar,na devri ya da miras yoluyla intikaline izin verilmemi tir. Her ne kadar *usus* kapsam,nda görülse de, yaln,zca bir ev ya da binada oturmaktan ibaret olmas, ve kullanmama ya da *capitis deminutio*ya u ramak yoluyla oturma yetkisinin son bulmamas, nedeniyle *usus*tan; ürün elde etmeksizin bir evi kullanma olana , yaratmas, nedeniyle de *ususfructus*tan ayr,lm, t,r.

Çal, mam,z sonucundaki tespitlerimize göre; günümüzün oturma hakk, ile ilgili hükümlerin köklerinin Klasik Hukukta bulundu unu, Iustinianus Hukuku vas,tas,yla modern kanunlara geçti ini ve günümüz oturma hakk,n,n çat,s,n, meydana getirdi ini söylemek yanl, olamayacaktır.

⁶⁶ UMUR, E ya, s. 151; KARADEN Z ÇELEB CAN, E ya; PEK, Usu Sine Fructus, s. 221.

⁶⁷ *Actiones in factum conceptae*; ius civilede dava hakk, bulunmayan bir hukuki ili kinin, hakkaniyet gere i himayeye lay,k görülmesi halinde, hukuken tan,nmas,n, sa lamak için praetor taraf,ndan tan,nan davalara verilen ortak isimdir (UMUR, Lügat, s. 15).

⁶⁸ PEK, Usu Sine Fructus, s. 240. Lex Aquilia'da ise bu davalar,n yaln,zca malike ait oldu u hakk,nda bkz. SOMER, Pervin: Mala Verilen Zarar, stanbul, 1999, s. 83 vd.

⁶⁹ TAH RO LU, Bülent: Roma Hukukunda Furtum, stanbul 1975, s. 144-148.

⁷⁰ PEK, Nurcan: Roma Hukukunda Gasp (Rapina), stanbul 2001, s. 91 vd.

⁷¹ Iustinianus döneminde tüm irtifak haklar,n, koruyacak tek bir davaya ihtiyaç duyulmu ve Klasik Hukuktaki irtifak haklar,n, koruyan dava *vindicatio servitutis* ile intifa hakk,n, koruyan *vindicatio ususfructus* birle tirilerek, tüm irtifak haklar,n, korumaya elveri li *öactio confessoria*ö ad,yla an,lan bir davaya dönü türülmü tür. (ÖCAL APAYDIN, Bahar: Roma Hukukundan Günümüze Ta ,nmaz Lehine rtifak Haklar,, Yetkin Yay,nlar,, Ankara 2014, s. 89.

⁷² PEK, Usu Sine Fructus, s. 243.

⁷³ Tart, malar hakk,nda ayr,nt, için bkz. KARAGÖZ, s. 241 vd.

⁷⁴ D. 7. 8. 10; ayr,ca bkz. ACCARIAS, s. 353; CUQ, s. 342.

KAYNAKÇA

- ACCARIAS, C.: Précis De Droit Romain, Tome I, 4. éd., Paris 1891.
- AYBAY/HATEM , E ya Hukuku, Vedat Kitapç, l, k, stanbul 2014.
- AY TER, Kudret: Roma Hukuku Dersleri, Aile Hukuku, Ankara, 1960.
- CUQ, Edouard: Manuel Des Institutionis Juridiques Des Romains, 2. éd, Paris, 1928.
- DI MARZO, Salvatore: Roma Hukuku, 5. Tabğndan çeviren: Ziya Umur, stanbul 1959.
- DUMONT, François Les Donations Entre Epoux En Droit Romain, Paris, 1928.
- DURAL, Mustafa: E ya Hukuku Dersleri, stanbul, 1981.
- EM RO LU, Haluk: Roma Hukukunda Kad, n, n Durumu, Ankara, 2003.
- ERDO MU , Belgin: Roma E ya Hukuku, Der Yay, nlar,, stanbul 2000.
- ERMAN, Hasan: E ya Hukuku Dersleri, Gözden Geçirilmiş 6. Bas., Der Yay, nlar,, stanbul 2016.
- ESENER, Turhan / GÜVEN, Kudret: E ya Hukuku, Geni letilmiş 6. Bask., Ankara, Yetkin Yay, nlar,, 2015.
- GÜNE CEYLAN, Selda , öRoma Hukukunda Klasik Hukuk Dönemiö, Prof. Dr. Belgin Erdo mu ø Arma an, Derleyen: M. Murat nceo lu, Der Yay, nlar,, stanbul 2011.
- GÜR SOY, Kemal T./EREN, Fikret/CANSEL, Erol: Türk E ya Hukuku, 2. Bask., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay, nlar,, Ankara, 1978.
- HONIG, Richard: Roma Hukuku Dersleri, çeviren: emseddin Talip, stanbul, 1935.
- IUSTINIANUS INST TUT ONES, Türkçe metin: Ziya Umur, stanbul, stanbul Üniversitesi Yay, nlar,, 1968.
- PEK, Nurcan: öRoma Hukukunda Kullanma Hakk, (Usu Sine Fructus)ö, (Usu Sine Fructus), Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009/1.
- PEK, Nurcan: Roma Hukukunda Gasp (Rapina), stanbul 2001.
- KARADEN Z ÇELEB CAN, Özcan: Roma E ya Hukuku (E ya), Yeni Medeni Kanunø Uyarlanm, 5. Bas, m, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- KARADEN Z ÇELEB CAN, Özcan: Roma Hukuku, (Roma Hukuku), Yeni Medeni Kanunø Uyarlanm, On Yedinci Bas, m, 2014, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.
- KARAGÖZ ÇOKYA AR, Havva: ntifa Hakk, n, n Roma Hukukundaki Geli imi Ve Türk Hukukuna Etkisi, Epigon Yay, nlar,, 2003.
- KARAGÖZ, Havva: Traditio (Teslim)ınun Tarihsel Geli imi Ve Constitutum Possessorium (Zilyetlik Anla mas,), Der Yay, nlar,, stanbul 2001.
- KÖPRÜLÜ, Bülent /KANET , Selim: S, n, rl, Ayni Haklar, Geni letilmiş ve Yenilenmiş 2. Bas., stanbul, 1982-1983.
- LEPOINTE, M: Cours De Droit Romain, Paris, 1948-1949.
- MONIER, Raymond: Manuel Elémentaire De Droit Romain, Tome I, 6. édition, Paris 1947.
- O UZMAN, M. Kemal/ SEL Ç , Özer: E ya Hukuku, 9. Bas., stanbul, Filiz Kitabevi, 2002.
- ORTOLAN, M.: Explication Historiques Des Instituts De LøEmpéreur Justinien, Tome II, 8. éd., Paris, 1870
- ÖCAL APAYDIN, Bahar: Roma Hukukundan Günümüze Ta , nmaz Lehine rtifak Haklar,, Yetkin Yay, nlar,, Ankara 2014.
- PETIT, Eugène: Traité Elémentaire de Droit Romain, 9. éd., Paris 1925.
- SAYMEN, H. / ELB R, H. K.: Türk E ya Hukuku Dersleri, stanbul, Filiz Kitabevi, 1963.
- SAYMEN, H./ELB R, H. K: Türk E ya Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, stanbul, 1963.
- SCHMIDLIN, Bruno/ AUGUSTO CANNATA, Carlo: Droit Privé Romain, II, Lausanne, 1987.
- SEIDL, Erwin: Römisches Privatrecht, 1963.

S RMEN, Lale: E ya Hukuku, 4. Bask., Ankara, Yetkin Hukuk Yay,nlar., 2016.

TAHAN ORHAN, Duygu: Roma Hukukunda Manus Kurumu, On ki Levha, stanbul 2018.

TAH RO LU, Bülent/ERDO MU , Belgin: Roma Hukuku, Onuncu Bas,m, Der Yay,nlar., stanbul 2014.

TAH RO LU, Bülent: Roma Hukukunda Furtum, stanbul 1975.

TEK NAY, Selâhattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUO LU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay E ya Hukuku, 5. Bas., Filiz Kitabevi, stanbul 1989.

UMUR, Ziya: Roma Hukuku Lügat,, stanbul Üniversitesi Yay,nlar., stanbul, 1983.

UMUR, Ziya: Roma Hukuku, E ya Hukuku (Ayni Haklar), (E ya), Filiz Kitabevi, stanbul 1985.

UMUR, Ziya: Roma Hukuku, (Roma Hukuku), Filiz Kitabevi, stanbul 1984.